

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 792.8:378(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-2-7>

Ірина МАКАРОВА,

orcid.org/0000-0002-3334-6599

*старший викладач кафедри сучасної хореографії та спортивно-оздоровчих технологій
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) ira_makarova7@ukr.net*

Еліна САМОЙЛОВА,

orcid.org/0000-0002-3148-8868

*викладач кафедри сучасної хореографії та спортивно-оздоровчих технологій
Харківської державної академії культури
(Харків, Україна) samoilova.elina90@gmail.com*

Дмитро МОСТОВИЙ,

orcid.org/0009-0002-3151-1586

артист балету

*Харківського академічного театру музичної комедії
(Харків, Україна) dimonmost160689@gmail.com*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ В ОПТИЦІ ПЕРФОРМАТИВНИХ МИСТЕЦТВ

Статтю присвячено мистецтвознавчо-культурологічному осмисленню перформативних мистецтв у кореляції з реаліями мистецької освіти в Україні на прикладі хореографії.

Метою статті є дослідження особливостей викладання хореографії в контексті перформативних мистецтв у сучасній Україні.

Встановлення сутнісних ознак перформативних мистецтв в Україні показало невідповідність між законодавчим закріпленням і теоретичним осмисленням явища. Ситуація зумовила юридично визнану освітню спеціальність «перформативні мистецтва», включно з хореографією, а також варіативність тлумачень у мистецько-культурологічному дискурсі. Перформативні мистецтва визначено законодавчо фіксованою категорією мистецької освіти. Тоді як перформативні практики є синтетичною художньою формою, яка виходить за межі сценічних видів мистецтв. Показано, що художні трансформації в хореографії як складовій перформативних мистецтв простежуються за усіма напрямками. Наголошено на тому, що сучасній хореографії властиві імпровізація, інтерактивність, синкретичність, відкритість до експерименту й здатність бути гнучкою та адаптивною до соціокультурного контексту російсько-української війни, через що напрям сучасної хореографії набуває рис перформативних практик. Зауважено, що сучасна хореографія постає механізмом інтеграції перформативних процесів до мистецької освіти з хореографії. Виокремлено стратегії змін у мистецькій освіті з хореографічної спеціалізації в перформативних мистецтвах. Показано розрив між національною класифікацією та міжнародними стандартами, що впливає на гармонізацію та конкурентоспроможність майбутніх хореографів. За допомогою аналізу досвіду Великої Британії зазначена перспективність поєднання традиційної системи підготовки хореографів з інноваціями, орієнтованими на культурний ринок і міждисциплінарний розвиток за умов російсько-української війни, коли мистецтво набуває стратегічного значення для збереження національної ідентичності та культурної самобутності.

Перспективами подальших розвідок визначено дослідження цифровізації, міждисциплінарності, глобалізації як соціокультурних викликів для хореографічної спеціалізації освіти з перформативних мистецтв за умов російсько-української війни.

Ключові слова: хореографія, перформативні мистецтва, сучасний танець, сучасна хореографія, викладання танцю, методика викладання танцю, мистецька освіта.

Iryna MAKAROVA,

orcid.org/0000-0002-3334-6599

*Senior Lecturer at the Department of Contemporary Choreography
and Sports and Wellness Technologies
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) ira_makarova7@ukr.net*

Elina SAMOILOVA,

orcid.org/0000-0002-3148-8868

Lecturer at the Department of Contemporary Choreography and Sports and Wellness Technologies,
Kharkiv State Academy of Culture
(Kharkiv, Ukraine) samoilova.elina90@gmail.com

Dmytro MOSTOVYI,

orcid.org/0009-0002-3151-1586

Ballet Dancer

Kharkiv Academic Theater of Musical Comedy
(Kharkiv, Ukraine) dimonmost160689@gmail.com

CONCEPTUAL BASES FOR TEACHING CONTEMPORARY CHOREOGRAPHY IN THE PERFORMING ARTS

The article is devoted to the art and cultural understanding of the performing arts in correlation with the realities of art education in Ukraine, using choreography as an example.

The aim of the article is to study the peculiarities of teaching choreography in the context of the performing arts in contemporary Ukraine.

The establishment of the essential characteristics of the performing arts in Ukraine has revealed a discrepancy between legislative provisions and theoretical understanding of the phenomenon. This situation has led to the creation of a legally recognised educational specialisation in “performing arts”, including choreography, as well as a variety of interpretations in the artistic and cultural discourse. Performing arts are defined as a legally established category of arts education. Meanwhile, performing practices are a synthetic art form that goes beyond the boundaries of the performing arts. It is shown that artistic transformations in choreography as a component of the performing arts can be traced across all genres. It is emphasised that contemporary choreography is characterised by improvisation, interactivity, syncretism, openness to experimentation and the ability to be flexible and adaptable to the socio-cultural context of the Russian-Ukrainian war, which is why contemporary choreography is acquiring the features of performative practices. It is noted that contemporary choreography is emerging as a mechanism for integrating performative processes into arts education in choreography. Strategies for change in arts education in choreography in the performing arts are identified. The gap between national classification and international standards, which affects the harmonisation and competitiveness of future choreographers, is demonstrated. Based on an analysis of the experience of Great Britain, the article highlights the promising prospects of combining the traditional system of training choreographers with innovations focused on the cultural market and interdisciplinary development in the context of the Russian-Ukrainian war, when art acquires strategic importance for the preservation of national identity and cultural identity.

The prospects for further research include the study of digitalisation, interdisciplinarity and globalisation as socio-cultural challenges for choreography specialisation in performing arts education in the context of the Russian-Ukrainian war.

Key words: choreography, performing arts, contemporary dance, contemporary choreography, dance teaching, dance teaching methods, arts education.

Постановка проблеми. Стратегічна значущість перформативних мистецтв в ідеологічному протистоянні під час повномасштабної російсько-української війни зумовлює потребу в науковій рецепції особливостей виховання майбутніх хореографів. Водночас трансформаційні процеси в творчій галузі демонструють впровадження в мистецьку освіту нового формату, де хореографія постає складовою спеціальності «перформативні мистецтва» (код В6). Відтак, є потреба мистецтвознавчо-культурологічного осмислення «перформативних мистецтв» як складової мистецького простору України під час повномасштабної війни. Зокрема, теоретична рецепція має спрямовуватися на концептуалізацію засад «перформативних мистецтв» у кореляції з педагогічними реаліями мистецької освіти в Україні. У світлі означеної

проблематики сучасний танець і методика його викладання постають оптимально сприятливим емпіричним матеріалом для осмислення нагальних теоретичних і викладацьких питань.

Аналіз досліджень. Наукова література з проблем хореографічного мистецтва та особливостей його викладання за умов переходу до «перформативних мистецтв», зокрема, порушує питання термінологічного розмежування «перформативних мистецтв» і «перформативних практик» (Яцик, 2021); динаміки хореографічного процесу в Україні та особливостей сучасної хореографії та етапі переходу до освіти з «перформативних мистецтв» (Тіщенко та ін., 2024; Меліхов, 2024); вивчення позитивного іноземного досвіду збереження хореографічної спеціалізації в освіті з «перформативних мистецтв» (Верещагіна-Біляв-

ська та ін., 2024) і перспектив збереження української хореографічної школи (Андрощук, 2024). У цілому простежуються тенденції з вивчення трансформаційних процесів у хореографічному мистецтві, а також визначення соціокультурного значення мистецтва танцю під час повномасштабної російсько-української війни. Тож варто зосередитися на художніх і педагогічних особливостях хореографії в Україні на етапі переходу до освіти з «перформативних мистецтв», з урахуванням потреби збереження спеціалізації.

Мета статті – дослідити особливості викладання хореографії в контексті «перформативних мистецтв» у сучасній Україні. Для досягнення мети необхідно встановити сутнісні ознаки перформативних мистецтв в Україні, показати художні трансформації в хореографічному мистецтві як складовій перформативних мистецтв, а також виокремити стратегії змін у мистецькій освіті з хореографічної спеціалізації в перформативних мистецтвах.

Виклад основного матеріалу. Соціокультурний процес в Україні зумовлений повномасштабною російсько-українською війною. Мілітаризація торкається промисловості, громадського сектору та медіа-простору. На окрему наукову увагу в цій ситуації заслуговує хореографічна освіта як складова перформативних мистецтв. Адже відповідно до потреб часу мистецькі практики поступово оновлюються, що відбивається на освітніх послугах у галузі. Зокрема, в сценічній культурі простежуються перформативні процеси. Тоді як мистецька освіта з хореографії трансформується згідно з сучасними тенденціями. Сучасна хореографія є мистецьким простором, максимально відкритим для теоретичних, прикладних і викладацьких оновлень у зв'язку з перформативними процесами. Однак питання сенсового навантаження поняття «перформативні мистецтва» відповідно до українських реалій, особливо з урахуванням збереження хореографічної спеціалізації в освіті, потребує мистецтвознавчо-культурологічного осмислення.

Тож спершу необхідно встановити сутнісні ознаки поняття «перформативні мистецтва» в Україні. Аналіз інформації з визначення законних підстав для функціонування перформативних мистецтв в Україні виявив розрив між законотворчою діяльністю держави в галузі культури та наявністю теоретико-прикладної рецепції. Такий вирішальний для хореографічного мистецтва та мистецької освіти документ як Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року

та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках» від 28.03.2025 р. не містить формулювання «перформативні мистецтва» та його похідних. Тоді як «хореографічне мистецтво» та його похідні згадуються єдиний раз у контексті висвітлення невідповідності між потребою суспільства у споживанні культурного продукту з його фінансовою або територіальною недоступністю, що негативно відбивається на матеріальному становищі митців: «Обмежена купівельна спроможність споживача культурних послуг, обмежені можливості культурно-мистецьких ринків в Україні не дають змоги молодим музикантам, художникам, танцівникам, іншим митцям почуватися безпечно з економічної точки зору в професії; малоефективна мережа закладів культури та нерівномірний доступ до культурних послуг» (Про схвалення Стратегії, 2025). Водночас простежується законодавче підкріплення мистецької освіти з хореографії у процесі переходу до сучасного формату. Базовим документом у цьому питанні є Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти» від 30.08.2024 р. №1021, згідно з якою хореографічна освіта відповідає спеціальності «перформативні мистецтва» (код В6) (Про внесення змін, 2024). Тобто перформативні мистецтва легалізовані в освітньому процесі України.

Відповідно постає питання про сенсове навантаження поняття «перформативні мистецтва». Адже українська мистецтвознавчо-культурологічна рецепція перформативних мистецтв демонструє розмаїття інтерпретацій в кореляції з поняттям «перформанс». Інформативно в цьому питанні постає розвідка І. Яцик, котра зробила висновок про потребу виведення перформативних практик в окремий жанр мистецтва та наголосила на тому, що «дослідники розрізняють мистецтво перформансу (performance art) і перформативні мистецтва (performing arts) та наголошують на бінарності перформативних практик, які синтезували в собі контемпорально-образотворче мистецтво (яке ми визначаємо як мистецтво перформансу) та театральні-пластичні перформативні мистецтва... науковці дискутують із приводу релевантності терміна «перформативні практики» в дослідженнях performance art» (Яцик, 2021: 67). Тож неузгодженою залишається кореляція між «перформативні практики» та «перформативне мистецтво». Однак «перформативні мистецтва» в даному випадку є законодавчо фіксованою категорією мистецької освіти. Тоді як «перформативні

практики» є синтетичною художньою формою, яка сягає за межі сценічних видів мистецтв.

Також варто показати художні трансформації в хореографії як складовій перформативних мистецтв. Вивчення мистецтвознавчо-культурологічної літератури показало, що в художній культури України наявні перформативні процеси. Хореографія як пластичний або просторовий вид мистецтва є складовою перформативних мистецтв. На думку дослідниць перформативних процесів у мистецтві танцю О. Тіщенко, В. Волчукової та О. Барабаш, перформативні практики заслуговують на статус окремого напрямку, де мистецька свобода поєднується із налаштованістю на глядача: «Перформанс у хореографії – це сучасний мистецький напрям, що дає змогу танцю вийти за рамки традиційної сценічної постановки... У контексті хореографії він часто характеризується імпровізацією та інтерактивністю, що дає змогу танцівникам активно реагувати на середовище та взаємодіяти з глядачами. Це робить перформанс більш гнучкою формою вираження, що адаптується до умов і настроїв публіки» (Тіщенко та ін., 2024: 28). Отже, хореографії як складовій перформативних мистецтв властиві імпровізація, інтерактивність, синтетичність, а також художні, технічні та організаційні запозичення з інших видів мистецтв.

Окрім того, В. Меліхов, досліджуючи сучасну хореографію на прикладах творчості танцювального проєкту «Говори тілом», ГО «Платформа сучасного танцю», «TanzLaboratorium», «Totem Dance Theatre» та індивідуальної виконавської діяльності українських хореографів, виокремив дві тенденції: «тенденція перша засвідчує, що сучасна хореографія як практика репрезентації тілесного досвіду спонукає до малих форм і схематичності й декларативності ідей. Натомість друга тенденція демонструє, що сучасна хореографія залишається видом мистецтва, якому властиві синкретичність, відтермінування в часі для детальної рефлексії, розробки нової хореографічної лексики, режисерських рішень і сценографії у процесі створення великих форм» (Меліхов, 2024: 20). Тобто перформативні процеси і технічні здобутки суспільства збагачують хореографію як вид мистецтва. Відкритість сучасної хореографії до експерименту, інтерактивності, імпровізації та синкретичності обертають її на складову загального хореографічного процесу в Україні, яка спроможна бути майданчиком для творчих пошуків, мати гнучкість та відповідати соціокультурному контексту. Адже повномасштабне вторгнення спровокувало вимушені обмеження в танцювальній культурі (зруйновані приміщення, скасовані

конкурси та виступи, міграція, мобілізація, загибель виконавців), однак показало спроможність українських танцюристів адаптуватися за умов невизначеності, загрози та гуманітарних катаклізмів, що зумовило поступ хореографії в Україні.

Також варто наголосити на такій складовій перформативних процесів у хореографічному мистецтві як майстер-класи. На думку О. Тіщенко, В. Волчукової та О. Барабаш діяльність таких знакових для української танцювальної сцени як В. Троїцький, Р. Поклітару, О. Склярєнко та І. Мазур супроводжується майстер-класами з перформансу, призначеними для танцюристів всіх напрямів. Адже заходи формують компетенції широкого спектру й індивідуальний виконавський стиль завдяки розширенню діапазону фізичних можливостей, координації рухів, пластичності, розвитку імпровізації й творчої свободи, креативності, роботі з різними жанрами мистецтва, вмінню взаємодіяти з аудиторією, культурній обізнаності, розвитку технічних навичок із використання сучасних технологій доданої реальності в постановках (Тіщенко та ін., 2024: 29–30).

Наостанок необхідно виокремити стратегії змін у мистецькій освіті з хореографічної спеціалізації в перформативних мистецтвах. Вивчення наукової літератури та правової документації з питання заміни хореографічної освіти спеціальністю «перформативні мистецтва» (код В6) згідно з Міжнародною стандартною класифікацією освіти ISCED-F 2013 показало невідповідність між українською та міжнародною класифікаціями. Адже згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти» від 30.08.2024 р. №1021, міжнародний класифікатор містить спеціальність 0215 Music and performing arts («Музичні та перформативні мистецтва»), тоді як український перелік – окремо «Музичне мистецтво» (код В5) і «Перформативні мистецтва» (код В6). Аналогічна ситуація склалася з культурологією, де відбувся ще більш помітний розрив: за міжнародною класифікацією 0314 Sociology and cultural studies («Соціологія та культурологія») в українському переліку це «Культурологія та музезнавство» (код В12, галузь знань «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»), «Соціологія» (код С5, галузь знань «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»). Тоді як «Музейна справа» відноситься до спеціальності 0322 Library, information and archival studies, українським аналогом якої є «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» (код В13) (Про вне-

сення змін, 2024). Тобто простежується невідповідність між двома переліками, де в українському варіанті низка спеціальностей, зокрема, музичне мистецтво, зберігають власну автономність, тоді як інші, у тому числі хореографія, її втрачають. Також варто додати, що в Україні станом на початок червня 2025 р. діють стандарти вищої освіти, затверджені для старої класифікації спеціальностей.

Натомість змістовно насиченим у питанні мистецької освіти з хореографії є дослідження моделі хореографічної освіти у Великій Британії колективу авторок О. Верещагіної-Білявської, Т. Зузяк і А. Малої. Системний аналіз стандартів і складових освітнього процесу дав дослідникам змогу показати, що британський підхід у вищій освіті з хореографії хоча й дотримується Міжнародної стандартної класифікації освіти ISCED-F 2013, проте замість галузевих стандартів діє університетська автономія та індивідуальний підхід, де загальною тенденцією є підготовка не тільки з мистецько-виконавської, балетмейстерської та науково-дослідної складової, але й орієнтуючись на широкий ринок культурних індустрій. Окремо варто наголосити на тому, що система підготовки з «перформативних мистецтв» у Великій Британії «пропонує чітку диференціацію загального (порогового) рівня знань та умінь здобувача та зразкового рівня, що може спростити процес оцінювання його на випускних іспитах» (Верещагіна-Білявська та ін., 2024: 22). Як стає зрозумілим, досвід британської адаптації міжнародного стандарту з «перформативних мистецтв» зберігає спеціалізовану підготовку з хореографії, посилюючи її світоглядно та функціонально важливими для культурних індустрій компетенціями.

У свою чергу в рамках дискусії про перформативні мистецтва А. Андрощук виокремила низку умов для збереження та розвитку хореографічної освіти в Україні, з числа яких щодо вищої освіти варто вказати на такі: «збереження та вдосконалення неперервної хореографічної освіти (дошкільна, шкільна, позашкільна, вища);... узгодження хореографічно-педагогічної освіти з європейською сферою освіти... на засадах аналізу еволюції хореографічно-педагогічної освіти в Україні; підвищення ефективності системи хореографічно-педагогічної освіти шляхом освоєння можливостей, які надають інформаційно-комунікаційні технології; визначення місця хореографічного мистецтва у спеціальності перформативне мистецтво, адже таке формулювання може призвести до поглинання хореографії іншими видами мистецтва» (Андрощук, 2024: 10).

У цілому хореографічна школа в Україні має сформовані десятиліттями власну історію та естетику. Сучасна хореографія як максимально відкрита до художніх, технічних та організаційних інновацій і спроможна бути посередником між національною хореографічною школою та нововведеннями. Сильною стороною новітньої моделі фахівця з «перформативних мистецтв» постає його орієнтованість на широкий культурно-мистецький ринок. Слабкою стороною залишається не висвітлена поки що ситуація з професійними компонентами освітніх галузей, об'єднаних у рамках однієї спеціальності. Тоді як збереження ознак і змісту мистецьких галузей є ключовою потребою мистецького процесу в Україні за умов повномасштабного вторгнення, коли кожен вид мистецтва має власні засоби художньої виразності й спроможний транслювати ідеологічно значущі сенси для аудиторії на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Адже хореографія є стратегічно важливою для української незалежності та самобутності сферою впливу на глядача за допомогою художньої образності, що відповідає міжнародним стандартам танцю та особливостям національної школи.

Висновки. Дослідження особливостей викладання хореографії в контексті перформативних мистецтв як трансформаційної парадигми сучасної України дозволило дійти низки висновків. Встановлення сутнісних ознак перформативних мистецтв в Україні показало невідповідність між законодавчим закріпленням і теоретичним осмисленням, що зумовило юридично фіксовану освітню спеціальність «перформативні мистецтва», включно з хореографією, а також варіативність тлумачень в мистецько-культурологічному дискурсі. Показано, що художні трансформації в хореографії як складовій перформативних мистецтв простежуються за усіма напрямками. Тоді як сучасна хореографія, з властивими їй імпровізацією, інтерактивністю, синкретичністю, відкритістю до експерименту й здатністю бути гнучкою та адаптивною до соціокультурного контексту російсько-української війни, набуває рис перформативних практик. Виокремлено стратегії змін у мистецькій освіті з хореографічної спеціалізації в перформативних мистецтвах як зумовлені розривом між національною класифікацією та міжнародними стандартами, що зумовлює гармонізацію та конкурентоспроможність. Також, спираючись на досвід Великої Британії, вказано на перспективність поєднання традиційної системи підготовки хореографів з інноваціями, орієнтованими

на культурний ринок і міждисциплінарний розвиток за умов російсько-української війни, коли мистецтво набуває стратегічного значення для збереження національної ідентичності та культурної самобутності.

Перспективами подальших розвідок є дослідження цифровізації, міждисциплінарності, глобалізації як соціокультурних викликів для хореографічної спеціалізації освіти з перформативних мистецтв за умов російсько-української війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросчук Л. Бути чи не бути хореографічній освіті: виклики глобалізаційних змін. *Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності*: матер. VII Всеукр. наук.-практ. конф. 09–10 жовт. 2024 р. / Полтавський нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2024. С. 6–13.
2. Верещагіна-Білявська О., Зузяк Т., Мала А. Нова концепція хореографічної освіти: досвід Великої Британії. *Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання*: Зб. наук. пр. Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2024. Вип. 4. С. 17–24. DOI: [https://doi.org/10.31652/3041-1017-2024\(4\)-02](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2024(4)-02).
3. Меліхов В. Репрезентація культурної пам'яті в сучасній хореографії в Україні під час війни. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матер. міжнар. наук. конф., присвяч. 95-річчю ХДАК (21–22 листоп. 2024 р.) У 2 ч. Ч. 1 / Харків. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2024. С. 19–20.
4. Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2024 р. №1021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-p#Text> (дата звернення: 20.06.2025).
5. Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.03.2025 р. №293-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-p#Text> (дата звернення: 20.06.2025).
6. Тіщенко О., Волчукова В., Барабаш О. Перформанс у хореографії: нові горизонти мистецтва руху. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії*: зб. наук. пр. Нац. акад. пед. наук України, Ін-т обдаров. дитини. Київ, 2024. Вип. 2(33). С. 27–33.
7. Яцик І. Перформативні практики у творчості українських митців (кінець XX – початок XXI століття) *Художня культура. Актуальні проблеми*: Наук. журн. Ін-ту проблем сучасного мистецтва Нац. Акад. мистецтв України. Київ, 2021. Вип. 2. С. 66–72.

REFERENCES

1. Androschuk L. (2024) Buty chy ne buty khoreohrafichnii osviti: vyklyky hlobalizatsiinykh zmin [To be or not to be choreographic education: challenges of globalization changes]. *Khudozhni praktyky ta mystetska osvita u kroskulturnomu prostori suchasnosti*: mater. VII Vseukr. nauk.-prakt. konf. 09–10 zhovt. 2024 r. / Poltavskiy nats. ped. un-t im. V. H. Korolenka. Poltava : PNPU im. V. H. Korolenka, 6–13. [in Ukrainian].
2. Vereshchahina-Biliavska O., Zuziak T., Mala A. (2024) Nova kontseptsii khoreohrafichnoi osvity: dosvid Velykoi Brytanii [A new concept of dance education: UK experience]. *Mystetstvo v kulturi suchasnosti: teoriia ta praktyka navchannia*: Zb. nauk. pr. Vinnytskoho derzh. ped. un-tu im. Mykhaila Kotsiubynskoho. Vinnytsia, 4. 17–24. DOI: [https://doi.org/10.31652/3041-1017-2024\(4\)-02](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2024(4)-02). [in Ukrainian].
3. Melikhov V. (2024) Rerezentatsiia kulturnoi pamiaty v suchasni khoreohrafii v Ukraini pid chas viiny [Representation of cultural memory in contemporary choreography in Ukraine during wartime]. *Kulturolohiia ta sotsialni komunikatsii: innovatsiini stratehii rozvytku* : mater. mizhnar. nauk. konf., prysviach. 95-richchiu KhDAK (21–22 lystop. 2024 r.) U 2 ch. Ch. 1 / Kharkiv. derzh. akad. kultury. Kharkiv : KhDAK. 19–20. [in Ukrainian].
4. Pro vnesennia zmin do pereliku haluzei znan i spetsialnostei, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi ta fakhovoi peredvyshchoi osvity [On amendments to the list of fields of knowledge and specialties in which applicants for higher and professional pre-higher education are trained]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.08.2024 r. №1021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-p#Text> (data zvernennia: 20.06.2025). [in Ukrainian].
5. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku kultury v Ukraini na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025–2027 rokakh [On approval of the Strategy for the Development of Culture in Ukraine for the period until 2030 and approval of the operational plan of measures for its implementation in 2025–2027]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28.03.2025 r. №293-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-p#Text> (data zvernennia: 20.06.2025). [in Ukrainian].
6. Tishchenko O., Volchukova V., Barabash O. (2024) Performans u khoreohrafii: novi horyzonty mystetstva rukhu [Performance in choreography: new horizons of movement]. *Pedahohichni innovatsii: idei, realii*: zb. nauk. pr. Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, In-t obdarov. dytyny. Kyiv. 2 (33). 27–33. [in Ukrainian].
7. Yatsyk I. (2021) Performatyvni praktyky u tvorchosti ukrainskykh myttsiv (kinets XIX – pochatok XXI stolittia) [Performative practices of Ukrainian artists (during the late XIX and XXI centuries)] *Khudozhnia kultura. Aktualni problemy*: Nauk. zhurn. In-tu problem suchasnoho mystetstva Nats. Akad. mystetstv Ukrainy. Kyiv, 2. 66–72. [in Ukrainian].